

crpna i dokumentarno pisana studija u stvari je nastavak i svestrana dopuna one studije što je isti pisac izdao 1950 (isti izdavač) pod naslovom: *Legendarna pesem „Spokorjeni grešnik“ in staroalpska krvo-duhovna sestavina slovenskega naroda*. Ova je legenda zaista u etnografskom i kulturnopovijesnom pogledu vrlo značajna za onoga koji želi proučiti slovensku narodnu poeziju, jer je u ranom srednjem vijeku utjecala na njemačko umjetno i narodno pjesništvo. Osim toga, ona svojim inačicama povezuje hrvatske i koruške krajeve te govori o inovacijama i metamorfozama kako su ih pjevači iz spomenutih krajeva proširivali ili inventivno dopunjavali. Legenda je prošla svoj dug put, od poučne propovijedi do baladnog izraza. Grafenauer je dopunivši i proširivši svoju drugu studiju uočio neke elemente koji mu, kad je pisao prvu, nisu bili poznati, osobito iz studije N. P. Andrejeva, *Die Legende vom Räuber Madej* (1927, Helsinki). Uz to je upotrebio i znanstvena rješenja drugih i naših učenjaka, te na taj način dopunio i kritički popravio sve ono što se nekima na prvi pogled činilo da nedostaje u prvoj raspravi. Bitni se zaključci nisu izmijenili, nego su novi elementi umijeli više svjetla u postanak, rast i umjetničku obradu *Legende o grešniku pokorniku*. Sve inačice koje je Grafenauer pažljivo pokupio iz knjiga ili rukopisnih zbirki govore o raznolikoj invenciji narodnih pjevača.

Kad se one kritički čitaju, pa onda uspoređuju, npr., slovenske s hrvatskom inačicom na str. 72 (Mandaljena), tek onda nam postaje jasno kako jedan motiv prelazi u drugi i djeluje svojim sadržajem na imaginativne tvoračke snage bezimenog pjevača ili jednostavno pjesnika. Ima inačica koje su paralelno nastale ili su jednake u svojim izrazima, ali sve one upućuju na osebnost narodne mašte. Često su u inačicama susreću narodna i kršćanska vjerovanja; ona se katkada kontaminiraju na čudan način, koji je potpuno shvatljiv samo onome koji dublje poznaje problematiku u stvaralaštvu narodne poezije.

Grafenauer je osobitom akribijom i komparativnom metodom raščlanio pojedine inačice, onda njihov motivni niz, glavne karakteristike u njima, njihovu tipologiju, a sve s iscrpnim citatima koji djeluju uvjerljivo. Može se reći da je Grafenauerova studija ozbiljan prilog komparativnom proučavanju narodne poezije u našim zapadnim krajevima. Ona zajedno sa studijom Zmage Kumer o napjevima legende—pjesme o Grešniku pokorniku ide u red jasno i znanstveno napisanih rasprava.

Ton Smerdel

IVAN GRAFENAUER, SLOVENSKO—HRVAŠKA LJUDSKA PESEM MARIJA IN BRODNIK. — ZMAGA KUMER. LEGENDARNA PESEM O »MARIJI IN BRODNIKU« Z GLASBENEGA VIDIKA. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, DeIa 21. Inštitut za slovensko narodopisje 9, Ljubljana 1966, 160 str.

Autor raspravlja o oblicima i razvojnom putu legendarne pjesme »Marija i brodar« na osnovu njezinih, 85 varijanata iz Slovenije i 10 iz Hrvatske (od toga je jedna zapisana među Gradišćanskim Hrvatima). Rasprava ne navodi sličnih pjesama iz drugih zemalja, autor je samo utvrdio da je ta legendarna pjesma nastala na osnovu legende o bijegu svete obitelji u Egipt.

Potanjom analizom varijanata pokazale su se tri skupine: 1. stariji osnovni tip pjesme, 2. mlađi, od autora nazvan »iskliznuti« tip pjesme (»der entgleiste Typus«) i 3. mlađe kontaminacije s legendarnim pjesmama »Marija s malim Isusom ide na hodočašće« i »Marija izabire novo selo«.

U osnovnom tipu pjesme Marija s malim Isusom dolazi do mora i moli brodara da je preveze na drugu obalu. Brodar traži novac za prijevoz. Marija nema novaca, pa sama s djetetom krene u more. More se razmiče pred njom, a brodarevu kuću počinje hvatati plamen. Na brodarevo zapomaganje Marija se smiluje i vatre nestane, ali tek onda kada je brodar moli za svoje malo dijete koje je ostalo u gorućoj kući. U osnovni tip ulazi i nekoliko primjera što počinju Marijinim putovanjem iz Ugarske u Štajersku. Autor pokazuje da su te pjesme nastale kao odjek turske okupacije Mađarske u 16. stoljeću. Nijedan od primjera što spominju Marijino putovanje iz Ugarske ne potječe iz Hrvatske.

Za »iskliznuti tip« te legendarne pjesme karakteristična je oštra Marijina kazna. Brodar koji Mariju nije htio besplatno prevesti tone sa svojom ladicom. Na njegovo zapomaganje Marija mu dobacuje neka mu sad pomogne novac koji je tražio za prijevoz. Grafenauer posebno upozorava na pretjerano oštru i neopravdanu kaznu koja mu grubo odudara od milostivog lika Marije u osnovnom tipu te legendarne pjesme. Zbog te oštre promjene autor je i rasporedio varijante takvog sadržaja u »iskliznuti tip«. Ali autor nije ni postavio pitanje kakvi bi historijski događaji, kakve bi društvene prilike mogle biti uzrokom tako krupnoj promjeni sadržaja te legendarne pjesme. On samo izvješćuje da se »iskliznuti tip« pjesme pjevao prigodom čuvanja mrtvaca kao stroga, zastrašujuća pjesma, ili se pjevao za vrijeme komušanja kukuruza kao okrutna rugalica pohlepnom brodaru, čak i uz pripjev »tralalilom«. Grafenauer ističe da su pojedine varijante iz Hrvatske uspjele izbjeći takvu okrutnom završetku, npr. brodari neće da prevoze Mariju jer je ne poznaju, ona im je »tuja žena«.

Veći dio varijanata autor je objavio uz svoja izlaganja, sve preostale dao je u Dodatku. Tako je omogućio čitaocu da u potpunosti prati sva detaljna izlaganja o redosljedu motiva i oblicima strofe u varijantama, kao i o raspoređivanju varijanata u odnosu na spomenute tri skupine varijanata.

O napjevima legendarne pjesme »Marija i brodar« potanje raspravlja Zmaga Kumer na osnovu 85 varijanata iz Slovenije i samo 2 iz Hrvatske. Prikupljene varijante napjeva iz Slovenije rasporedila je u četiri glavne skupine.

Autorica posebno navodi muzičke karakteristike tih skupina napjeva. Prva i najbrojnija skupina su četverodijelni napjevi sa cijelog područja Slovenije osim Prekomurja. Napjevi druge skupine vrlo su srodni prvoj a ograničeni su na pokrajine Dolenjsko i Notranjsko. Za napjeve treće grupe karakterističan je pripjev na neutralne slogove npr. »tralalilaljom«. U četvrtu skupinu autorica je smjestila zanimljive, međusobno potpuno različite napjeve. Tu se javlja i poneki dvodijelni napjev, tu nalazimo i primjere očito starijih melodija. Za nekoliko napjeva četvrte skupine autorica je utvrdila da gotovo iste melodijske krivulje i gotovo iste ritmičke obrasce nalazimo u napjevima pojedinih dobro poznatih novijih slovenskih narodnih pjesama.

Isti metrički obrazac stiha omogućio je da se na napjev pjesme »Marija i brodar« pjeva i druga legendarna pjesma »Marija i tri hodočasnice«. Taj metrički obrazac stiha, sedmerac s anakruzom, zajednička je osobina sviiju varijanata iz Slovenije. Autorica nije mogla naći nikakvih elemenata za tačnije datiranje napjeva te legendarne pjesme. Mogla je jedino utvrditi da danas, uz neznatni broj starijih napjeva, očito prevladaju noviji napjevi za staru legendarnu pjesmu o Mariji i brodaru.

Uz vrijedna i značajna zapažanja o varijantama napjeva iz Slovenije, moramo ovdje nadopuniti autoričin osvrt na varijante iz Hrvatske. Dok je I. Grafenauer u svom popisu varijanata naveo četiri objavljena zapisa teksta uz koji je zapisan i napjev, zadržala se Z. Kumer samo na dva notna zapisa iz Hrvatskog zagorja (Vinko Žganec, *Narodne popijevke iz Hrvatskog zagorja*, Zagreb 1950, br. 467 i 662). Utvrdila je da je napjev br. 467 došao iz Slovenije, a za br. 662 spomenula je značajne razlike u ritmu i melodijskoj krivulji po kojima se taj napjev očito i jasno razlikuje od skupljenih varijanata iz Slovenije. Uz spomenuta dva, treći je objavljen u već citiranoj zbirci iz Hrvatskog zagorja pod br. 212 b, četvrti u zbirci V. Zganca *Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okoline*, Zagreb 1962, napjev br. 114, tekst br. 85. Oba primjera po tekstu su sedmerci (4+3, bez anakruze). Ritmičkim obrascem i melodijskom krivuljom potpuno se razlikuju od napjeva iz Slovenije. U napjevu br. 212 b iz Hrvatskog zagorja javlja se čak i promjenljiva terca iznad note finalis. Oba napjeva toliko su karakteristični da je zaista šteta što ih autorica nije zahvatila u svom raspravljanju.

Uz svoj rad autorica je priložila osam tabela sa ukupno 37 notnih primjera i 11 notnih primjera uz sam tekst svog izlaganja. Velika je šteta što su u tabelama gotovo svi notni primjeri bez potpisana teksta. Za većinu primjera čitač može pod drugačijom oznakom pronaći tekstove u primjerima uz Grafenauerovu raspravu, ali bez teksta, ipak, ostaju primjeri br. 4, 68, 75, 77, 80, 82 i 83 jer ih čitač ne nalazi u Grafenauerovu popisu varijanata. Bez potpisana teksta mogu nastati neke nejasnoće, kao npr. u notnom primjeru br. 7. Za njega bi prema signaturi GNI 732 mo-

rao da vrijedi tekst iz pjesme SS 20 u Grafenauerovoj raspravi, a kada taj tekst stavimo ispod napjeva br. 7, nailazimo na poteškoće.

Na kraju još mali dodatak popisu hrvatskih varijanata. Krajem 1966, među slovačkim Hrvatima u Devinskoj Novoj Vesi kraj Bratislave našao sam i magnetofonom snimio 3 napjeva, varijante pjesme „Marija i brodar“. Jedan od tekstova počinje „Pri Betlehemi trava zelena“ poput Kurelčeva zapisa iz Čatara. Dva napjeva razvijaju se unutar pentakorda s malom tercom iznad note finalis, unutar pentakorda molskih karakteristika.

Jerko Bezić

THE CRITICS, THE BALLAD. Readings selected and edited by MacEDWARD LEACH AND TRISTRAM P. COFFIN, Southern Illinois University Press 1961, 284 str.

Godine 1961, izdala je izdavačka kuća Southern Illinois University Press USA petnaest rasprava odnosno predavanja o baladama, koje su ranije bile štampane u raznim povremenim naučnim časopisima. Sada su prikupljene u jednoj knjizi, a čitava materija je podijeljena na tri dijela. Prvi dio sadrži pet rasprava pod zajedničkim skupnim naslovom „Počeci balada i njihova definicija“. Drugi dio ima zajednički naslov drugih pet rasprava „Metrika i muzika balada“. Treći dio sadrži još pet rasprava pod zajedničkim naslovom „Balada i njezine literarne tradicije“.

U uvodnom saopćenju navodi se za svaku radnju, iz kojeg je časopisa preštampana i kada je prvi put tamo izašla. Sve su to vodeći američki časopisi koji se bave isključivo folklorom, ili to čine od vremena do vremena. Iz podataka se vidi da članci uglavnom potječu od suvremenih autora koji su poznati u naučnom svijetu kao vrhni stručnjaci. Obradba tema u člancima ovoga izbora na naučnoj je visini, svaki rad o svojoj temi daje podatke iscrpno i prikupljene iz ozbiljnih izvora.

Članke su sabrali i izdali MacEdward Leach i Tristram P. Coffin. Izdavači i redaktori u uvodnoj riječi ističu da u današnje doba ima mnogo izdanja zbirki balada te će ovi članci, (odnosno, kako ih oni zovu: eseji) biti ne samo ljubiteljima, nego i stručnjacima dobar priručnik koji sadrži osnovne pojmove i podatke o toj pjesničkoj vrsti.

Prvih pet eseja obrađuje ove teme: „Istraživač i pjevač balada“. Pisac Joseph W. Hendron izlaže kako sam tekst bez osebjnog načina pjevanja balada nikada ne pruža potpun dojam o baladi. Drugi esej napisala je Thelma G. James, nastavnica pučke pjesme na univerzitetu u Wyne-u, pod naslovom „Engleske i škotske balade od Francis J. Childa“; raspravlja o čuvenoj Chidovoj zbirci balada koja je od 1858. g. izašla u tri izdanja. Autorica je postala čuvena po tome što je taj njezin članak bio glasno odbijanje obožavanja Childa i njegove teorije o baladi.

U daljnjim člancima obrađene su teme: „Balada i opća poezija“ (Francis B. Gummere), „Balada i ples“ (George McKnight), i najposlije rad „Autorstvo i postanak škotskih balada“ (Alexander Keith).

Druga grupa članaka bavi se temom „metrika i muzika balada“. U prvom članku Phillips Barry raspravlja o temi „Učešće pučkog pjevača u stvaranju pučke balade“. Autor se već u početku izjašnjava o srži problema ističući da termin „pučka pjesma“ sadrži u sebi paradoks, koji ukazuje na to kao da je autor takve pjesme „puk“, dakle kolektiv, što to nije tačno - jer stvaralaštvo svake pjesme, pa i narodne, potječe od individua, a narod (kolektiv) daje joj konačan oblik ili kako je već prije kazao Oskar Wolf: „narod ne govori u pjesmi, on pjeva“. Govor i pjevanje (muzika) nerazdvojni su elementi iz kojih nastaje pučka balada. Veoma je dokumentiran esej poznatoga američkog muzikologa Bertranda H. Bronsona: „Meduzavisnost melodije i teksta u baladi“, koji učešće pjevača u stvaranju narodne pjesme naročito naglašava i dokazuje brojnim primjerima. Istraživač, kaže on, koji nije u stanju, da sagleda muzički dio narodne pjesme, isto tako kao i tekstovni dio konačno će spoznati samo poluistinu. Slijedi rasprava američkog muzikologa Samuela P. Bayarda: „Uvod u studij glavnih melodijskih grupa pučkih pjesama“ u kojoj prikazuje postanak, seobu i variranje melodija, koje nastaju nezavisno od tekstova pjesama. U eseju „Profesionalizam i amaterizam u studiju pučke muzike“, (Charles L. Seeger) autor podrobno tumači oba pojma i ograničava njihovo značenje u muzičkom folkloru. George R. Stewart, koji je poznat po radovima o